

V roce 1968 se v září konal IV. světový kongres anesteziologů v Londýně. Docent Hoder vyzval všechny české účastníky (a nebylo jich mnoho), kteří se hodlají vrátit zpět, aby se sešli u Meeting Pointu, kde dohodneme pro Prahu určený III. evropský kongres pro rok 1970, jehož organizací jsme byli pověřeni, v té době nejen z odborných důvodů.

Tehdy se nás sešlo méně než je prstů jedné ruky, ale výzvu jsme přijali. První mezinárodní symposium anesteziologů za železnou oponou v roce 1966 v Rudolfinu a především III. evropský kongres 1970 v Praze považoval docent Hoder nejen za svůj životní úspěch, ale za start dalšího důstojného postupu oboru.

Občas nám přece jenom dával stručná poučení. Když jsem z místa jeho klinického zástupce odcházela na primariát perspektivního oddělení resuscitačních lůžek Záchrané služby v Praze, jehož idea mne lákala pro další odborný život, zavolal si mne. Zeptal se, zda to myslím s konečnou platností, a pak řekl: „Pamatujte si, že i špatné šéfovské rozhodnutí je lepší než žádné. Musíte nejen odborně umět, ale musíte to také umět prosadit – kolem sebe, dolů i nahoru.“

Vystihlo to nejen jeho osobnost; teprve dávno poté jsem si uvědomila, jakým byl pro mne osobně dlouholetým učitelem.“

Význam tohoto lékaře, odborníka, který se zasloužil o rozvoj anesteziologie v naší zemi, si uvědomovali nejen jeho tuzemští kolegové. Výrazem úcty a ocenění celoživotního díla docenta Hodera bylo i vyjádření soustrasti s jeho úmrtím v listopadu 1987 od významných osobností oboru ve světě, jako např. prof. D. C. Howata z Londýna, prof. H. W. Obderbecka z Norimberka, prof. O. Mayrhofera z Vídně a prof. J. J. Bonicy, nestora oboru z University of Washington v Seattlu, který napsal: „Hoder was an outstanding contributor of the development of anaesthesiology, not only in your country, but throughout Europe“.

Chtěla bych tímto poděkovat všem, kteří přispěli svými osobními vzpomínkami na pana docenta. Zvláště děkuji za vydatnou pomoc dceři docenta Hodera Zuzaně Bartošové-Hoderové a jeho dlouholeté sekretářce Ivaně Kochannyjové.

MUDr. Jarmila Polívková, CSc.
KARIM VFN a 1. LF UK
U Nemocnice 2
120 00 Praha 2
e-mail: jpoli@lf1.cuni.cz

Doc. MUDr. Josef HODER, CSc. (1912–1987)

Pokorný Jiří

Komise pro historii oboru ČSARIM ČLS JEP

Souhrn

Josef Hoder (1912–1987) byl průkopníkem a předním představitelem oboru anesteziologie a resuscitace v Československu. Na podnět akademika Arnolda Jiráska se zcela věnoval problematice anesteziologie na I. chirurgické klinice LF UK od roku 1947. Velmi aktivně se účastnil vzniku a rozvíjení odborné společnosti anesteziologů, byl dlouholetým předsedou výboru ČSAR, v letech 1957–1983 byl krajským odborníkem pro anesteziologii a resuscitaci Středočeského kraje a v letech 1975–1981 hlavním odborníkem Ministerstva zdravotnictví ČSR. Vedl anesteziologické pracoviště v nynější Všeobecné fakultní nemocnici, nejprve jako ústavní anesteziolog, později primář ARO po zřízení první pregraduální kliniky anesteziologie a resuscitace v Československu při Všeobecné lékařské fakultě UK v Praze. Dosáhl vědecké hodnosti kandidát lékařských věd a pedagogické hodnosti docent.

Klíčová slova: historie anesteziologie – resuscitace

Abstract

Assoc. Prof. MUDr Josef Hoder, CSc. (1912–1987)

Josef Hoder (1912–1987) was one of founders and the foremost representative of anaesthesiology, resuscitation and intensive care medicine in the Czechoslovakia. On the request of professor A. Jirásek he fully devoted himself to the development of anaesthesiology and resuscitation as a medical specialty on the 1st Surgical Clinic of the Prague Medical Faculty of Charles University in 1947. He was highly active in the foundation and evolution of the Society of Anaesthesiologists and for many years he was the president of the Czechoslovak Society of Anaesthesiologists Committee. Between 1957 and 1983 he was the anaesthesiologist-in-chief for the Central Bohemia region and between 1975 and 1981 he was the anaesthesiologist-in-chief of the Ministry of Health of the Czech Republic. He was the clinical leader of anaesthesia in his hospital from its humble beginnings to the establishment of the first national undergraduate Clinic of Anaesthe-

biology and Resuscitation of the Faculty for General Medicine of Charles University in Prague. He achieved the scientific degree of Candidate of Medical Sciences and the academic degree of Associate Professor.
Keywords: history of anaesthesiology – resuscitation

Anest. intenziv. Med., 20, 2009, č. 2, s. 117–121

Josef Hoder zaujímá mezi průkopníky oboru anesteziologie mimořádné místo. Vytrvalou, tvrdohlavou a mimořádně kvalitní organizační prací, nápaditostí a nebojácností při prosazování potřeb rodícího se oboru a nesmírnou pracovitostí si získal uznání a respekt nejen oborových kolegů, ale i představitelů partnerských oborů, především chirurgů a zejména organizátorů zdravotnictví jak v orgánech někdejší vedoucí síly ve státě KSČ, tak ve státní správě.

Doc. MUDr. Josef Hoder, CSc.

Josef Hoder se narodil 21. 3. 1912 v Praze. Jeho studia na lékařské fakultě Karlovy univerzity na 6 let přerušilo uzavření všech vysokých škol německými okupačními úřady dne 17. listopadu 1939 po manifestačním pohřbu studenta Jana Opletala. Promoval v roce 1945 a nastoupil na chirurgii v nemocnici v Chlumci nad Cidlinou. Po roce přešel do Prahy a byl přijat jako sekundář na I. chirurgickou kliniku LF UK, vedenou představitelem československé chirurgie akademikem Arnoldem Jiráskem. V roce 1951 byl Hoder zařazen mezi školské pracovníky kliniky jako asistent [1]. V té době se profesor Jirásek rozhodl věnovat zvýšenou pozornost modernizování dosavadních způsobů provádění narkózy. Důležitým podnětem mu mohlo též být jednání o pracovní místo s MUDr. L. Spinadlem, který získal za války ve Velké Británii anesteziologickou odbornost. Po návratu do vlasti se ucházel

o uplatnění nejdříve v civilních nemocnicích počínaje I. chirurgickou klinikou UK v Praze. Spinadel ve své snaze vytvořit v některé velké nemocnici samostatné anesteziologické pracoviště neuspěl ani u A. Jiráska, ani u dalších prominentních chirurgů J. Divíše, J. Bedrný a J. Petřivalského [2]. Jirásek se rozhodl vyslat do Velké Británie na anesteziologický studijní pobyt v roce 1947 asistentku MUDr. Janu Pastorovou. Po návratu napsala stručnou, velmi zdařilou učebnici „Celková anestezie“, která vyšla v r. 1950 (1. vydání) a v r. 1958 (2. vydání), chirurgii však zůstala věrná [3]. V té době uložil prof. Jirásek Josefu Hoderovi věnovat se plně anesteziologické problematice. Josef Hoder se především věnoval provádění celkových anestezí. Studium literatury a osobním úsilím si osvojoval soudobé metody úvodu, laryngoskopie a endotracheální intubace, kombinace podávání nitrožilních a inalačních anestetik a zajišťování stability vnitřního prostředí pacienta během operace. Podmínkou pro moderní práci bylo dodání anesteziologických přístrojů a pomůcek americké a britské výroby z dodávek UNRRA (United Nations Reconstruction and Relief Administration). Hoder měl velký smysl pro techniku a se zájmem ji plně využíval ke své práci. Pastorová i Hoder jsou oprávněně považováni za zakladatele oboru v civilním zdravotnictví. Ve vojenském zdravotnictví rozhodl již koncem roku 1947 chirurg, náčelník

Akademik Arnold Jirásek

zdravotnické služby československé armády gen. doc. MUDr. Josef Škvařil, zřídil od 1. 1. 1948 v Ústřední vojenské nemocnici v Praze anesteziologické oddělení a jeho vedením pověřil MUDr. L. Spinadela. Z kliniky A. Jiráska vyšel i prof. MUDr. Josef Pavrovský, DrSc., který v postavení hlavního odborníka pro chirurgii ministerstva zdravotnictví podepsal v roce 1952 deseti lékařům anesteziologické specializační diplomy, a tím umožnil zahájit legální specializační vzdělávání v budoucím oboru. Byli to Spinadel, Pastorová, Hoder, Minář, Matějček, Démant, Keszler, Hirsch, Fizély a Kadlic. Prof. Pavrovský měl rozhodující vliv na zařazení anesteziologie mezi nástavbové obory ve vyhlášce č. 161/1954 Ú. I., o specializaci lékařů. Popsané události měly zásadní význam pro zahájení cesty od pomocné služby narkotizérů k lékařskému oboru anesteziologie. Rozhodnutí akademika Arnolda Jiráska měla pro vývoj oboru v tehdejší Československu zásadní význam. Jeho zásluhy pro vývoj oboru anesteziologie v Československu jsou nesporné a nesmí být přehlédnuty.

MUDr. Jana Pastorová

Výbor Chirurgické sekce ČLS JEP pod předsednictvím doc. Karola Šišky pověřil dne 8. 12. 1951 J. Pastorovou ustavit Komisi pro anesteziologii – první odbornou organizaci anesteziologů v rámci ČLS JEP. Komise pro anesteziologii zahájila činnost na ustavující schůzi v Olomouci dne 16. 5. 1952. Pastorová byla zvolena předsedkyní a Hoder jednatelem. Dalšími členy výboru byli průkopníci oboru, místopředsedové L. Spinadel za armádu, A. Hirsch za Moravu a J. Fizély za Slovensko, a dále mj. H. Keszler (Praha), J. Minář (Plzeň), P. Žalud (Ústí nad Labem) [3].

V roce 1953 byl Josef Hoder jmenován ústavním anesteziologem. Tuto funkci zřídilo ministerstvo zdravotnictví jako první krok k zajišťování odborné anesteziologické péče v nemocnicích. Protože nebyla vyjmenována v platových tabulkách, byli ředitelé nemocnic na rozpacích, jak ústavní anesteziology honorovat. V roce 1957, po zřízení krajů, byl Josef Hoder jmenován krajským odborníkem pro anesteziologii Středočeského krajského ústavu národního zdraví. V té době byla dnešní Všeobecná fakultní nemocnice rozdělena na dvě krajské nemocnice: Fakultní nemocnici 1 (FN 1) pro Středočeský kraj a FN 2 pro hlavní město Prahu. Jmenování Hodera souviselo s tím, že I. chirurgická klinika, ve které měl v té době pracoviště, byla součástí Fakultní nemocnice 1. Hoder pracoval v krajské funkci do roku 1983, plnil ji nesmírně svědomitě a zasloužil se významně o budování anesteziologických oddělení v nemocnicích kraje [3, 4]. V kladenské nemocnici byla za velké podpory ředitele nemocnice MUDr. Tučka otevřena v roce 1967 první resuscitační lůžková část při anesteziologickém oddělení. Tak vzniklo první ARO v Československu. Vedl je primář MUDr. Vladimír Lemon, který v roce 1983 Hodera vystřídal ve funkci krajského anesteziologa.

Josef Hoder byl mimořádně aktivní v prosazování rozvoje oboru anesteziologie. V roce 1959 byl zvolen předsedou výboru Anesteziologické komise a se členy výboru zahájil první mezinárodní kontakty. V témže roce byl poprvé v zahraničí, v Berlíně (v tehdejší NDR) na Mezinárodním sympoziu o anestézii pro operace v otevřeném hrudníku. Dalšími členy československé delegace byli Keszler, Démant, Racenberg a Nábělková. Tam poprvé navázal osobní kontakty se zahraničními anesteziology, kterých v budoucnu obratně využíval pro výměnu poznatků a zkušeností.

Josef Hoder se od 50. let aktivně podílel na vývoji a zajišťování anesteziologických přístrojů a pomůcek. Jako člen Technické komise pro anesteziologii při ministerstvu zdravotnictví přispíval nápady, doporučeními a ověřováním vyvinutých prvků na vlastním pracovišti, aby se mohla rozvinout tuzemská výroba v potřebném rozsahu a kvalitě. Národní podnik Chirana ve Staré Turé rozvinul postupně výrobu přístrojů a pomůcek pro anesteziologii a resuscitaci v dobré kvalitě a rozsahu, který umožnil jak vybavit československé nemocnice, tak jejich úspěšný export.

Rok 1960 byl pro budoucnost československé anesteziologie nesmírně důležitý. Hoderovi se přihlásil ke spolupráci Bořivoj Dvořáček, anesteziolog z Fakultní nemocnice na Královských Vinohradech v Praze. V roce 1959 absolvoval první roční anesteziologický studijní pobyt v Kodani, který Československu poskytla Světová zdravotnická organizace. Odtud přinesl návrh zásadního významu – rozšířit nástavbový obor anesteziologie o resuscitační péči – podle vzoru, se kterým se seznámil v Kodani. Tamní anesteziolog Björn Ibsen získal ojedinělé příznivé zkušenosti s využitím dlouhodobého umělého dýchání k zachraně života mnoha nemocných poliomyelitidou za epidemie v letech 1952–1953. Ibsen, jako první na

světě, zřídil v nemocnici jednotku intenzivní péče vedenou anesteziologi. Dvořáček přesvědčil Josefa Hoderu a další členy výboru Anesteziologické komise o správnosti návrhu. Po několikaletém úsilí byl v roce 1971 ve vyhlášce č. 72/1971 Sb., o zdravotnických pracovnících a jiných odborných pracovnících ve zdravotnictví, obor rozšířen a pod názvem anesteziologie a resuscitace zařazen mezi 19 základních lékařských oborů. Dvořáček naléhal též na osamostatnění anesteziologů z Chirurgické sekce ČLS JEP poukazem na širokou působnost anesteziologů nad rámec chirurgie. S podporou Hoderu a dalších se podařilo v roce 1961 na sjezdu anesteziologů v Karlových Varech zřídit Anesteziologickou sekci ČLS JEP. První ustavující schůze se konala dne 23. 3. 1962 v Olomouci. Předsedou výboru sekce byl zvolen Josef Hoder. Funkci vykonával úspěšně po několik funkčních období. Se členy výboru vypracoval návrh první koncepce nástavbového oboru anesteziologie, který byl ministerstvem zdravotnictví schválen a vydán v roce 1962. V 60. letech pracoval Hoder se členy výboru odborné společnosti (Drábková, Lemon) a s MUDr. JUDr. M. Melicharem z ministerstva zdravotnictví na zásadách diferencované péče, organizace a poskytování první pomoci a organizace služby rychlé zdravotnické pomoci. Časným výsledkem jeho úsilí bylo rozhodnutí ministerstva zdravotnictví zřídit prvních 10 lůžkových částí anesteziologických oddělení v nemocnicích lokalizovaných při velkých průmyslových centrech. Konečné znění zmíněných zásad vyšlo v roce 1974 jako metodická opatření ministerstva zdravotnictví č. 32–34 [3]. V návaznosti na ně vyšla i nová koncepce základního oboru anesteziologie a resuscitace jako metodické opatření ministerstva zdravotnictví č. 35/1974. V ní jsou definovány čtyři nosné součásti oboru: anesteziologická péče, resuscitační péče, přednemocniční neodkladná péče a analgo-sedace.

V roce 1962 zahájil Hoder přípravu Mezinárodního anesteziologického sympozia, které bylo uskutečněno v Praze v roce 1965 jako akce Evropské části WFSA (World Federation of Societies of Anaesthesiologists – Světová federace anesteziologických společností). Souhlas k jeho uspořádání v Praze projednal ve WFSA B. Dvořáček, který byl po kodaňském studijním pobytu zvolen do funkce místopředsedy Evropské části WFSA. Na sympozium, jehož prezidentem byl Hoder, přijelo do Prahy více než 600 účastníků. Sympozium umožnilo československým anesteziologům navázat styky s řadou předních zahraničních představitelů oboru (P. Safar, J. Payne, T. Gordh, R. Frey, R. Kucher, O. Mayrhofer aj.) a získat jejich podporu pro uspořádání III. evropského anesteziologického kongresu v Praze v roce 1970.

V roce 1965 bylo v pražské FN 1 na Karlově náměstí zřízeno anesteziologické oddělení, jehož přednostou se stal Josef Hoder. Na oddělení pracovali anesteziologové, kteří do té doby byli ve svazku I. chirurgické kliniky, a ústavní anesteziologové dalších klinik operačních oborů. Z gynekologicko-porodnické

kliniky na nové oddělení přišla Jarmila Drábková, přední představitelka oboru, od roku 1970 editorka Referátového výběru z anesteziologie (nyní Referátový výběr z anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny). V roce 1967 dosáhl Hoder po úspěšné obhajobě práce na téma Neuroleptanalgezie – vzájemné působení s myorelaxancii vědecké hodnosti kandidát lékařských věd. V roce 1969 byly při reorganizaci ČLS JEP její sekce přejmenovány na společnosti, a tak vznikla Česká anesteziologická společnost, jejímž předsedou byl Josef Hoder. Ve vedoucí funkci setrval do roku 1973.

Na rok 1970 bylo naplánováno uspořádat v Praze III. evropský anesteziologický kongres – akce evropské sekce WFSA. Po obsazení Československa pěti armádami států Varšavské smlouvy v roce 1968 a následné emigraci mnoha významných anesteziologů vznikly pochybnosti o možnosti uskutečnit kongres jak v orgánech WFSA, tak i v Československu. Josef Hoder byl neúnavný při překonávání nesmírných překážek a dosáhl velkého úspěchu. Kongres se konal v plánovaném termínu a pod patronací prezidenta republiky L. Svobody. Prezidentem kongresu byl Josef Hoder, generálním sekretářem R. Jedlička a vědeckým sekretářem Jiří Pokorný. Na kongres přijelo více než 1500 účastníků z 50 států. Proběhlo 73 vědeckých zasedání. Představitelé WFSA ocenili organizační, odbornou i společenskou úroveň kongresu. V souvislosti s tím byl Josef Hoder v roce 1972 zvolen na jedno čtyřleté funkční období za člena výkonného výboru WFSA. V roce 1975 jmenoval ministr zdravotnictví Josefa Hoderu hlavním odborníkem ministerstva pro obor anesteziologie a resuscitace. Jmenování bylo zaslouženým projevem uznání jedinečného postavení Hoderu v české i československé anesteziologii a vyvrcholením jeho oborové kariéry. Hoder se plnění funkce celorepublikového dosahu věnoval svědomitě a pečlivě. Měl přirozenou autoritu u kolegů – krajských odborníků. Díky rozhodnému vystupování pomohl v řadě nemocnic urychlit vývoj k budování a personálnímu posilování oborových pracovišť. Při práci ve znaleckých komisích byl pečlivým, velice odpovědným posuzovatelem sporných případů.

V roce 1976 dosáhl po habilitačním řízení pedagogické hodnosti docent. Tématem jeho habilitačního spisu byla velmi náročná problematika smrti mozku. S katedrou anesteziologie a resuscitace Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů (ILF) spolupracoval ochotně přednáškami a účastí v atestačních komisích.

Josef Hoder dovedl své pracoviště ve FN 1 v roce 1981 na úroveň Kliniky anesteziologie a resuscitace FVL UK. Bylo první klinikou pro pregraduální vzdělávání v anesteziologii, resuscitaci a první pomoci v Československu. Na svém pracovišti dovedl na úroveň docentů oboru své nástupce ve funkci přednosty kliniky anesteziologie a resuscitace doc. MUDr. Alenu Černou, CSc., a doc. MUDr. Zdeňka Ehlera, CSc.

Josef Hoder začal práci v anesteziologii v době, kdy

jako lékařský obor neexistovala. Chirurgové na evropském kontinentu považovali celkové znecitlivění za tak jednoduchý a relativně bezpečný výkon, prováděný nejčastěji inhalací éterových par, že ho svěřovali zacvičeným sestrám, někdy i sálovým zřízencům [5]. Hloubku znecitlivění kontrolovali převážně podle svalového napětí a podle barvy krve. Někteří přednostově chirurgických klinik, mezi nimi i Arnold Jirásek, vypisovali k celkovým anesteziím mladé nebo i starší lékaře. Ti se na tuto práci nijak odborně nepřipravovali a velkou většinou ji prováděli neradi. Výzkum účinků anestetik, jejich interakce a anesteziologických postupů neexistoval. Celkový stav operovaného byl sledován jen orientačně. I proto bylo tehdy riziko chirurgického výkonu výrazně vyšší než v dobách pozdějších. Ještě v polovině dvacátého století píše A. Jirásek, že pro resekci žaludku je hranicí věk 50 let vzhledem k rizikovosti výkonu. Josef Hoder prošel velice obtížnou cestou od těchto začátků až k soudobé odborné anesteziologii a resuscitaci. Významně se zasloužil o rozvoj oboru, jeho organizační začlenění do zdravotnictví, budování kvalitních pracovišť a jejich materiální vybavení. Za velké zásluhy byl výborem ČSAR zvolen doživotním čestným předsedou společnosti.

Josef Hoder zemřel dne 8. listopadu 1987. Jeho nástupci organizují na jeho počest a památku každoročně vědeckou konferenci – Hoderův den. Do letošního roku jich bylo sedmáct. Připomínají památku muže, který zaujímá mezi průkopníky oboru anesteziologie a resuscitace v bývalém Československu nezastupitelné místo [6].

S Josefem Hoderem jsem spolupracoval od 50. let. Stali jsme se spolupracovníky a dobrými přáteli. Set-

kávali jsme se často v jeho malé pracovně na I. chirurgické klinice a projednávali nesčetně mnoho podnětů, návrhů a zajímavých i znalecky posuzovaných případů. Když jsem byl jednatelem výboru, připravovali jsme programy schůzí výboru, stanoviska k jednotlivým bodům a podklady závažných dokumentů pro ministerstvo zdravotnictví. Díky tomu měla jednání výboru věcný a prospěšný průběh. Josefova přátelství jsem si velice vážil.

Literatura

1. **Choc, F., Lichtenberg, J., Pešková, M.** *Sto let I. chirurgické kliniky fakulty všeobecného lékařství Karlovy Univerzity*. Sborník, Univerzita Karlova, Praha, 1988.
2. **Pokorný, J., Trávníček, V.** Lev Spinadel – zakladatel oboru anesteziologie v Československu. *Anest. intenziv. Med.*, 2007, 18, p. 45–49.
3. **Pokorný, J., Bohuš, O.** *Anesteziologie a resuscitace v České a Slovenské republice na cestě k oborové samostatnosti*. Praha: Pražská vydavatelská společnost, 1996, s. 184.
4. **Blahoš, J., Ticháček, B.** *Storočenka (Historie České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně)*. Praha: ČLS JEP, 2000.
5. **Pokorný, J.** Přínos Dimitrije Miloschewského rozvoji oboru anesteziologie a resuscitace ve 2. polovině 20. století. *Anest. intenziv. Med.*, 2007, 18, s. 193–196.
6. **Pokorný, J.** Primář MUDr. Josef Hoder padesátníkem. *Referátový výběr z anesteziologie*, 1962, 9, 1, p. 1.

Prof. MUDr. Jiří Pokorný, DrSc.
Pod Krocínkou 9
190 00 Praha 9
e-mail: jiri.krocinka@volny.cz